

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาความคิดเห็นของเกษตรกรบนที่สูงต่อกิจกรรมการแก้ไขปัญหายาเสพติดในจังหวัดเชียงใหม่ ในส่วนนี้จะได้กล่าวถึงผลงานการวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์สภาพความเป็นอยู่ของชุมชนเกษตรบนพื้นที่สูงและเปรียบเทียบถึงผลกระทบต่าง ๆ ของยาเสพติดในชุมชน ซึ่งผู้วิจัยได้นำแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยต่าง ๆ หลาย ๆ ด้านที่เกี่ยวข้องมาประกอบการพิจารณาโดยแยกเป็นประเด็นต่าง ๆ ไว้ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น

พรรณวดี (2537) ได้กล่าวถึงความคิดเห็นว่า “ความคิดเห็น” หมายถึง ความเชื่อหรือความรู้สึกเฉพาะของเกษตรกรที่มีต่อคำถามในแบบสอบถาม ซึ่งไม่เป็นการถูกหรือผิด โดยอาจจะแสดงออกมาให้เห็นในลักษณะบวก เช่น สนใจ พอใจ เห็นด้วย หรืออาจเป็นในลักษณะลบ เช่น ไม่สนใจ ไม่พอใจ หรือไม่เห็นด้วย

นุชรี (2543:6) ให้ความหมายว่า ความคิดเห็นเป็นความรู้สึกต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยเฉพาะซึ่งอาจแสดงออกด้วยคำพูด การปฏิบัติและการเขียน การแสดงออกของความคิดเห็นจะเกี่ยวกับทัศนคติ ค่านิยม การศึกษา ประสบการณ์แวดล้อม และพฤติกรรมส่วนบุคคล เป็นเรื่องช่วยในการพิจารณาและประเมินค่าก่อนการตัดสินใจแสดงความคิดเห็นในเรื่องนั้น ๆ ซึ่งความคิดเห็นนี้อาจเป็นที่ยอมรับหรือปฏิเสธจากคนอื่น ๆ ก็ได้

มานิต (2531:19) ได้ระบุในพจนานุกรมไทยว่า ทรรศนะ หมายถึง “ความคิดเห็น” หรือ ความเห็นของบุคคลแต่ละคน แต่ละกลุ่ม ย่อมที่จะมีความเห็นเหมือนกันหรือต่างกันได้

บุญธรรม (2520:27) ได้กล่าวถึงความคิดเห็นไว้ว่า “ความคิดเห็นของบุคคลจะเกี่ยวข้องกับคุณสมบัติประจำตัวบางอย่าง เช่น พื้นฐานความรู้ ประสบการณ์ในการทำงาน และการติดต่อระหว่างบุคคลนับเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้บุคคลและกลุ่มมีความเห็นไปในทางใดทางหนึ่ง ทั้งนี้เพราะพื้นฐานความรู้อันเป็นกระบวนการสังคม กรณีที่ได้รับการศึกษามาเป็นเวลาหลายปีจะเป็นรากฐานในการก่อให้เกิดความคิดเห็นต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะ”

รัชนิกร (2528:59) มีความคิดที่จะสนับสนุนให้เด่นชัดต่อไปอีกว่ามันเป็นความรู้สึกนึกคิดที่ทำการประเมินออกมาเป็นทรรศนะของความพอใจหรือไม่พอใจของบุคคลหรือกลุ่มคนต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือสังคมใดสังคมหนึ่งโดยเฉพาะดังนั้นถ้าเราจะวัดทรรศนะ เราจะวัดความคิดของบุคคล กลุ่มคนที่มีต่อสิ่งนั้น ๆ

สุชาติ (2538:7) ได้สรุปไว้ว่า ความคิดเห็นเป็นความรู้สึกนึกคิดของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ในการแสดงออกของความคิดเห็นจะเกี่ยวกับการประเมินค่าก่อนที่จะตัดสินใจแสดงความคิดเห็นในเรื่องนั้นๆ

เทียมเมฆ (2531:10) ได้ทำการศึกษาและกล่าวว่า ความคิดเห็น คือ ความเชื่อหรือความรู้สึกเฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อคำถามในแบบสอบถามซึ่งไม่เป็นการผิดหรือเป็นการถูก แต่จะเป็นแนวทางที่ชี้ให้เห็นว่าได้ปฏิบัติในระดับมาก ปานกลาง หรือน้อย

จากแนวคิดดังกล่าวพอสรุปได้ว่า ความคิดเห็น คือ สิ่งที่บุคคลได้แสดงความรู้สึกในการแสดงออก เช่น จากการพูด เขียน และบอกเล่า ซึ่งความรู้สึกนั้นที่แสดงออกไม่ว่าจะเป็นด้านบวกหรือด้านลบก็จะไม่เป็นการถูกหรือผิด ทุกอย่างที่ได้แสดงออกมาสามารถใช้เป็นแนวทางที่บ่งชี้ได้ในระดับต่าง ๆ ได้แก่ ระดับมากที่สุด ระดับมาก ระดับปานกลาง ระดับน้อย และระดับน้อยที่สุด

2. แนวคิดทางด้านยาเสพติด

2.1 ความรู้ทั่วไปเรื่องยาเสพติด

องค์การอนามัยโลก (WHO) ได้ให้คำนิยามของยาเสพติดให้โทษ คือ สารหรือยาที่รับเข้าสู่ร่างกายไม่ว่าจะโดยวิธีใด เช่น การรับประทาน ฉีด สูบ หรือดม ติดต่อกันชั่วระยะเวลาหนึ่งแล้วทำให้มีผลต่อทางร่างกายและจิตใจของผู้ได้รับ (สุพัฒน์, 2542) ความหมายของยาเสพติดทางการแพทย์ หมายถึง ผื่นและอนุพันธ์ของฝิ่น หรือสารสังเคราะห์ที่ใช้ทดแทนฝิ่นและอนุพันธ์ของฝิ่น ตามกฎหมายควบคุมยาเสพติดของสหรัฐอเมริกา (The Controlled Substance Act) ได้จำแนกยาเสพติดออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่ ยาเสพติด (Narcotics) ซึ่งหมายถึงฝิ่นและอนุพันธ์ของฝิ่นต่าง ๆ สารกดประสาท (Depressants) รวมทั้งโคคาและโคเคอิน แอมเฟตามีน สารหลอนประสาทและสารต่าง ๆ ที่สกัดจากต้นกัญชา ส่วนความหมายโดยทั่วไปยาเสพติดหมายถึงสารหรือยาที่อาจจะเป็นผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติหรือการสังเคราะห์ ซึ่งเมื่อบุคคลใดเสพหรือได้รับเข้าไปในร่างกายซ้ำ ๆ กันแล้วไม่ว่าจะด้วยวิธีการใด ๆ เป็นช่วงระยะหนึ่งหรือนานติดต่อกันก็ตามจะทำให้บุคคลนั้นต้องตกอยู่ในอำนาจหรือเป็นทาสของสิ่งนั้น ๆ ทำให้สุขภาพของผู้เสพติดเสื่อมโทรมลงและเมื่อถึงเวลาอยากเสพแล้วไม่ได้ทำการเสพจะมีอาการผิดปกติทั้งด้านร่างกายและจิตใจ หรือเฉพาะด้านจิตใจ (จิรพรรณ, 2537)

ยาเสพติดในแง่กฎหมายนั้น พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2519 บัญญัติไว้ว่า ยาเสพติดรวมถึงสิ่งของต่าง ดังนี้

พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2465 บัญญัติว่า ยาเสพติดให้โทษ หมายถึง “ยาต่าง ๆ ตามบัญชีในพระราชบัญญัตินี้ หรือซึ่งประกาศตามพระราชบัญญัติและยา ซึ่งรัฐมนตรี

ว่าการกระทรวงสาธารณสุข เห็นว่าอาจทำให้เสพติดและให้โทษแก่ผู้บริโภค” ต่อมาในปี พ.ศ. 2522 ยาเสพติดให้โทษตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 หมายถึง สารเคมีหรือวัตถุใด ๆ ซึ่งเมื่อเสพเข้าสู่ร่างกายไม่ว่าจะโดยการรับประทาน ดม สูบ ฉีด หรือด้วยประการใด ๆ แล้ว ทำให้เกิดผลต่อทางร่างกายและจิตใจในลักษณะต่าง ๆ เช่น ต้องเพิ่มขนาดการเสพเรื่อย ๆ มีอาการถอนยาเมื่อขาดยา มีความต้องการเสพทั้งทางร่างกายและจิตใจอย่างรุนแรงตลอดเวลา และสุขภาพโดยทั่วไปทรุดโทรม กัมให้รวมตลอดถึงพืชหรือส่วนของพืชที่เป็นหรือให้ผลผลิตเป็นยาเสพติดให้โทษหรือสารเคมีที่ใช้ในการผลิตยาเสพติดให้โทษดังกล่าวด้วย ทั้งนี้ตามที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา แต่ไม่หมายความถึงยาสามัญประจำบ้านบางตำรับตามกฎหมายว่าด้วยยาที่มีสารเสพติดให้โทษผสมอยู่

2.2 การศึกษาสภาพปัญหา นโยบาย และผลการดำเนินการแก้ไขปัญหายาเสพติดบนพื้นที่สูง

วิชัย (อ้างใน จีรพรรณ, 2525) ได้ศึกษาปัญหายาเสพติดในประเทศไทยในเชิงความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ พบว่าปัญหาฝิ่นของประเทศไทยมีอดีตความเป็นมายาวนาน มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันและมีความเกี่ยวข้องกับปัญหาสังคมประเภทอื่น ๆ และความเจริญที่เกิดขึ้นในสังคมได้กลายเป็นปัจจัยที่เกื้อหนุนปัญหายาเสพติด ซึ่งพบว่าระหว่างอดีตจนถึงปัจจุบัน แก่นแท้ของปัญหานั้นเหมือนกัน แต่เปลี่ยนนอกของปัญหานั้นแตกต่างกันตามสภาพของสังคม

องอาจ (2522:25) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างชาวเขากับฝิ่นในระดับครัวเรือนพบว่าฝิ่นเป็นที่มาของรายได้เพียงแหล่งเดียวของชาวเขา ซึ่งชาวเขาจะผลิตฝิ่นออกขายและนำมาปลดหนี้ของครัวเรือนตลอดจนใช้เงินที่ได้มาเพื่อให้สมาชิกในครัวเรือนมีความสุข ผู้ที่ผลิตฝิ่นได้มากจะกลายเป็นคนเก่งในสังคมชาวเขาและจะมีเกียรติได้รับการยกย่องจากสังคมตามมา ความสัมพันธ์นี้ชาวเขาใช้ฝิ่นเป็นเครื่องมือหรือกระบวนการเพื่อการปรับตัวทางสังคม ทั้งในแง่เศรษฐกิจในครัวเรือนและสมาชิกในครัวเรือน อันเป็นการปรับตัวเพื่อตอบสนองต่อผลประโยชน์ของครัวเรือน ในแง่ที่ฝิ่นเป็นแหล่งที่มาของรายได้ เป็นยารักษาโรค ตลอดจนเพิ่มพูนบรรยากาศในงานพิธีกรรมต่าง ๆ และยังเกี่ยวกับศักยภาพที่จะได้รับการยกย่องจากสังคมอีกด้วย ผลของความสัมพันธ์นี้ประกอบกับสาเหตุบางประการ อาทิเช่น การอยู่ในพื้นที่ปลูกฝิ่นและเส้นทางผ่านของยาเสพติด การขาดการบริการทางแพทย์ ทัศนคติของชาวเขาที่ยินยอมเสพยา รวมทั้งความยากจนเป็นสาเหตุอย่างหนึ่งที่น่าไปสู่การติดยาเสพติดของชาวเขา

อรรถ (อ้างใน จีรพรรณ, 2524:22) ได้ศึกษาผลกระทบของโครงการพัฒนาที่สูงต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของชาวเขาในลักษณะของการเปรียบเทียบระหว่างหมู่บ้านชาวเขาที่มีโครงการพัฒนาในระยะต่างกันและหมู่บ้านที่ไม่มีการพัฒนาใด ๆ โดยตรง ซึ่งผลการศึกษาปรากฏว่า หมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาปรากฏผลมาในทางบวกมากกว่าทาง

ลบ โดยเฉพาะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจอย่างมากในด้านการประกอบอาชีพการเกษตร และแนวคิดในการปรับปรุงอาชีพชาวเขา

สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดย สมพงษ์ และคณะ (2531) ได้ศึกษาผลกระทบของการสร้างถนนบนพื้นที่สูงซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐาน อันเป็นผลจากการพัฒนาพื้นที่สูงพบว่าถนนเป็นมูลเหตุหนึ่งที่ทำให้การปลูกฝิ่นลดลง เนื่องจากทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีพและการประกอบอาชีพของชาวเขา ในด้านผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ผลของการสร้างถนนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม โดยผู้ที่อยู่บนพื้นที่สูงมีโอกาสใกล้ชิดชาวพื้นราบมากขึ้นและเริ่มเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมแบบเก่าดั้งเดิม การสร้างถนนทำให้การค้าขายผลผลิตต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้นเนื่องจากการขยายตัวของตลาด ชาวเขาจะรู้สึกมั่นคงในการตั้งหลักแหล่งที่อยู่อาศัย แต่ในบางพื้นที่ได้เกิดผลในทางลบ เนื่องจากชาวเขาขายที่ดินทำกินเพื่อเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจและพืชเสริม

ในช่วงปัจจุบันได้เริ่มมีการผันแปรของปัญหาเสพติดบนพื้นที่สูงในด้านต่าง ๆ ทั้งปัญหาพืชเสพติด การใช้สารเสพติดชนิดใหม่เข้ามาแทนยาเสพติดประเภทเดิม แม้ว่าพื้นที่การปลูกฝิ่นจะลดลงซึ่งสาเหตุมาจากชาวเขาผู้ปลูกฝิ่นได้เรียนรู้ถึงวิธีการเพาะปลูกพืชแผนใหม่มีการใช้ปุ๋ยเคมี การดูแลรักษาต้นฝิ่น การเตรียมดิน การให้น้ำที่เหมาะสมไปประยุกต์ใช้ทักษะความรู้นี้ได้มาจากคำแนะนำจากหน่วยงานส่งเสริมการเกษตรที่เข้าไปควบคู่กับโครงการพัฒนา และขณะเดียวกันเกษตรกรชาวเขาก็เริ่มปลูกพืชเสพติดชนิดใหม่ นั่นก็คือ กัญชา

สถาบันวิจัยชาวเขาโดยมนัชและคณะ (อ้างใน จีรพรรณ,2534) ได้ศึกษาถึงการแพร่ระบาดของเฮโรอีนในพื้นที่โครงการพัฒนาที่สูง พบว่า ชุมชนชาวเขาในพื้นที่สูงในปี พ.ศ. 2528 รายได้เกือบทั้งหมดมาจากผลผลิตฝิ่น จวบจนถึงปี 2534 ผลการพัฒนาแบบแผนของการปลูกพืชได้เปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากการปลูกฝิ่นผิดกฎหมายและมีการปราบปรามตั้งแต่ปี พ.ศ. 2529 ฝิ่นถูกแทนที่ด้วยพืชทดแทนต่าง ๆ ทำให้ชาวบ้านมีรายได้จากพืชทดแทนสูงกว่าเดิม อย่างไรก็ตาม ผลของการขยายตัวของรายได้เป็นผลของการเพิ่มขึ้นของการลงทุนด้านปุ๋ยเคมี สารเคมี และการใช้แรงงานจำนวนมากซึ่งแรงงานส่วนหนึ่งเป็นเกษตรกรที่ติดฝิ่นและเฮโรอีน การใช้เฮโรอีนได้มีการระบาคแพร่หลายมากขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่นหนุ่มสาวโดยมีสาเหตุที่สำคัญ ได้แก่

2.2.1 เดิมทีเกษตรกรใช้ฝิ่นบรรเทาอาการเจ็บป่วยของร่างกาย โดยมีสาเหตุมาจากการขาดความรู้เกี่ยวกับการรักษาโรคและขาดความเข้าใจในผลจากอันตรายในการใช้ยา

2.2.2 เมื่อไร่ฝิ่นถูกทำลาย เกษตรกรจึงหันมาเสพเฮโรอีนซึ่งหาง่ายในพื้นที่

2.2.3 เมื่อการปลูกฝิ่นเป็นสิ่งผิดกฎหมาย ชาวเขาจึงหันมาปลูกพืชทดแทนซึ่งได้รับความช่วยเหลือจากโครงการพัฒนาต่าง ๆ จนได้รับผลสำเร็จและสามารถยกระดับรายได้

2.2.4 การปลูกพืชทดแทนและการเก็บเกี่ยวต้องการแรงงานอย่างมาก ผู้ใช้แรงงานสามารถได้รับรายได้จำนวนมาก ซึ่งนั่นหมายความว่า ผู้ที่ติดเฮโรอีนขณะนี้ได้พึ่งพาอาศัยรายได้จากตัวเอง

3. แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนบนพื้นที่สูงในการร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาเสพติด

Cohen และ Uphoff (อ้างใน จรรยา, 2539) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า จะเป็นการตัดสินใจแต่เพียงอย่างเดียว ยังใช้การตัดสินใจควบคู่ไปกับการดำเนินงาน (Implementation) ด้วย เช่น ในการจัดองค์กร การกำหนดกิจกรรมในการพัฒนา เป็นต้น และการตัดสินใจยังต้องเกี่ยวข้องกับประชาชนในเรื่องของผลประโยชน์ (Benefit) การประเมินผล (Evaluation) ในกิจกรรมที่พัฒนาด้วย ทวีทอง (2527:20) ได้อธิบายว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการและควบคุมการใช้และกระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคมเพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจ และสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคม ในการมีส่วนร่วมประชาชนในการพัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญาซึ่งแสดงออกในรูปแบบการตัดสินใจอย่างเป็นตัวของตัวเอง

องค์ประกอบที่เป็นแนวทางการศึกษาของศูนย์ป้องกันและปราบปรามยาเสพติดภาคเหนือ ได้แก่

1. การปรับฐานความคิดและองค์ความรู้ใหม่ วิสัยทัศน์ต่อการจัดการยาเสพติดของสังคมและชุมชน (Paradigm)

โครงสร้างของปัญหาและการแพร่ระบาดของยาเสพติดในสังคมไทยมาถึงจุดเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่

1.1 ตัวคน ด้านผู้ติดยาเสพติดเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากการที่มีผู้เสพติดวัยสูงอายุมามากเป็นวัยรุ่น วัยกลางคน คนที่ติดยาในปัจจุบันตกอยู่ในกระบวนการแข่งขัน การเอาตัวเอาเปรียบ ความเครียดจากการต่อสู้ดิ้นรนที่ถูกบังคับทางอ้อมให้ทำงานหนัก

1.2 ด้านตัวยาและผู้ติดยาบนพื้นที่สูง พื้นที่ปลูกฝิ่นลดลงหายไป หายากและราคาแพงขึ้น จนต้องมีการลักลอบนำฝิ่นเข้าจากลาวและพม่า เฮโรอีนกลับหาง่าย มีการลักลอบซื้อขายแพร่ระบาดผ่านเครือข่ายการค้ารายย่อยที่มีผู้มีอิทธิพล ตำรวจ และผู้นำชุมชนเกี่ยวข้อง โดยตรงและโดยอ้อม

1.3 สภาพสิ่งแวดล้อม โดยรวมแม้จะมีการรณรงค์ให้มีการป้องกันและปราบปรามการค้ายาเสพติดอย่างกว้างขวาง แต่จะพบว่าด้วยยาเสพติดหลายชนิดและเครือข่ายการค้ายาเสพติดได้พัฒนาและแทรกซึมเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในเชิงโครงสร้างของสังคมทั้งระดับชุมชนจนถึงระดับประเทศเข้าครอบงำกลไกอำนาจรัฐ อำนาจกฎหมาย และค่านิยมทุกระดับ

“วิสัยทัศน์ใหม่” หากชุมชนได้เห็นปัญหาจนเกิดความรู้สึกร่วมกันจนกลายเป็นเจ้าของปัญหาและเข้าจัดการแก้ไขปัญหาร่วมกันของทั้งชุมชน ภายใต้การก่อการและการกระตุ้นของผู้นำที่หลากหลายและความสมัครใจความเห็นพ้องในรูปประชามติชุมชนที่ต้องการเอาชนะการต่อสู้ต่อชะตากรรมของชุมชนร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ร่วมกันของชุมชนในอนาคตต่อไป น่าจะเป็นวิสัยทัศน์ใหม่ในการแก้ไขปัญหาคากระบาดของยาเสพติดในชุมชน

2. การปรับแนวความคิดและวิสัยทัศน์ใหม่ในการแก้ไขปัญหายาเสพติด โดยการเน้น “คน” เป็นศูนย์กลางและเน้นบทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น จะเห็นได้ว่าสอดคล้องกับแนวคิดของแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ที่ให้ยึดคนเป็นส่วนกลางแทนที่จะยึดการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติอย่างที่ผ่านมาเป็นหลัก ดังตัวอย่างการที่รัฐกำหนดให้ขยายการศึกษาภาคบังคับเพิ่มขึ้น หรือกำหนดหลักประกันด้านประกันสุขภาพแก่ประชาชน เป็นต้น ดังนั้น การกระตุ้นให้ชุมชนได้สังเกตเห็นถึงสภาพปัญหาของชุมชนและเข้ามามีส่วนร่วมของการแก้ไขปัญห โดยให้ชุมชนเป็นผู้เริ่มดำเนินการเอง หรือผู้นำชุมชนได้ปรับแนวความคิดและยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหายาเสพติดแนวทางใหม่จึงเป็นการสอดคล้องกับแนวทางของรัฐ (เศรษฐา, 2541)

วิสัยทัศน์ใหม่เป็นสิ่งที่ชุมชนควรมีเพราะจะได้เห็นถึงปัญหาจนเกิดความรู้สึกร่วมกันในการเป็นเจ้าของปัญหาและเข้าจัดการแก้ไขปัญหาร่วมกันของทั้งชุมชนภายใต้การกระตุ้นของผู้นำที่หลากหลายและความสมัครใจ ความเห็นพ้องในรูปประชามติชุมชนที่ต้องการเอาชนะการต่อสู้ต่อชะตากรรมของชุมชนร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ร่วมกันของชุมชนในอนาคตต่อไป

4. โครงการต่าง ๆ ที่พัฒนาชาวเขา

4.1 โครงการหลวง (The Royal Project)

โครงการหลวงเป็นโครงการส่วนพระองค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงโปรดเกล้าตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2521 ดังมีพระราชกระแสเกี่ยวกับโครงการหลวง ดังนี้

“...เรื่องที่จะช่วยให้ชาวเขาและโครงการชาวเขานั้นมีประโยชน์โดยตรงกับชาวเขา เพื่อจะส่งเสริมและสนับสนุนให้ชาวเขามีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สามารถที่จะเพาะปลูกสิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นรายได้กับตัวเอง ที่มีโครงการนี้จุดประสงค์อย่างหนึ่ง ก็คือ มนุษยธรรม หมายถึงให้ผู้ที่อยู่ในถิ่นทุรกันดารสามารถที่จะมีความรู้

และพวงตัวมีความเจริญได้ อีกอย่างหนึ่งก็เป็นเรื่องช่วยในทางที่ทุกคนเห็นว่าควรจะช่วย เพราะเป็นปัญหาใหญ่คือปัญหายาเสพติด ถ้าสามารถช่วยชาวเขาปลูกพืชที่เป็นประโยชน์บ้าง เขาจะเลิกปลูกยาเสพติดคือฝิ่น ทำให้นโยบายการระงับการปราบปรามการปลูกฝิ่นและการค้าฝิ่นได้ผลดี อันนี้ก็เป็นผลอย่างหนึ่ง ผลอีกอย่างหนึ่งซึ่งสำคัญมากก็คือ ชาวเขาตามที่เราเป็นผู้ที่ทำการเพาะปลูกโดยวิธีที่ทำให้บ้านเมืองของเราไปสู่หายนะได้โดยที่ถางป่าและปลูกโดยวิธีที่ไม่ถูกต้อง ถ้าพวกเราทุกคนไปช่วยเขาก็เท่ากับช่วยบ้านเมืองให้มีความดี ความอยู่ดีกินดีและปลอดภัยได้อีกทั่วประเทศ เพราะถ้าสามารถทำโครงการนี้ได้สำเร็จให้ชาวเขาอยู่เป็นหลักเป็นแหล่ง สามารถที่จะมีความอยู่ดีกินดีพอสมควรและสนับสนุนนโยบายที่จะรักษาป่าไม้ รักษาดินให้เป็นประโยชน์ต่อไป ประโยชน์อันนี้จะยั่งยืนมาก...”

ก่อนเริ่มโครงการหลวงเมื่อ 20 ปีกว่าก่อนหน้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปเยี่ยมชาวเขาหลายหมู่บ้านบริเวณดอยปุย ทรงทอดพระเนตรเห็นว่าชาวเขาปลูกฝิ่นแต่ยากจน ทั้งยังทำลายป่าไม้ ดันน้ำลำธารและนำความเสียหายไปสู่ส่วนอื่นของประเทศอีกด้วย

เมื่อเดือนมีนาคม 2535 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้โครงการหลวงเปลี่ยนสถานะภาพเป็นมูลนิธิโครงการ โดยพระราชทานเงินสดเพื่อเป็นทรัพย์สินของมูลนิธิฯ เริ่มแรก 500,000 บาท ทรงเป็นนายกิตติมศักดิ์ของมูลนิธิฯ ทั้งนี้เพื่อโครงการหลวงมีสถานะเป็นองค์กรเพื่อสาธารณประโยชน์ที่ถาวร และมีระบบงานที่แน่นอนรองรับ ซึ่งจะทำให้มีการบริหารงานภายในคล่องตัว และมีประสิทธิภาพในการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดผลดีขึ้นในอนาคต

วัตถุประสงค์ของมูลนิธิโครงการหลวง

1. เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานตามโครงการตามพระราชประสงค์
2. เพื่อดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์หรือร่วมมือกับองค์การการกุศลอื่นเพื่อสาธารณประโยชน์
3. ดำเนินการใด ๆ อันเป็นประโยชน์ต่อประชาชนและประเทศชาติ
4. ไม่ดำเนินการเกี่ยวกับการเมือง

เป้าหมายของมูลนิธิโครงการหลวง

1. ช่วยชาวเขาเพื่อนมนุษย์ธรรม
2. ช่วยไทยโดยลดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ คือ ป่าไม้และดันน้ำลำธาร
3. กำจัดการปลูกฝิ่น

4. รักษาดินและใช้พื้นที่ให้ถูกต้อง คือ ให้อายุอยู่ในส่วนที่เป็นป่า และทำไร่ทำสวน
อยู่ในส่วนที่ควรเพาะปลูก อย่าให้ส่วนทั้งสองนี้รุกล้ำกันและกัน
5. ผลิตพืชผลเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจและประเทศ
พื้นที่ดำเนินงาน

โครงการหลวงดำเนินงานครอบคลุมพื้นที่ 5 จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน แม่ฮ่องสอน และพะเยา มีสถานีวิจัย 4 แห่ง ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง 33 แห่ง รวมจำนวนหมู่บ้านในพื้นที่โครงการหลวงทั้งสิ้น 293 หมู่บ้าน มีประชากรเป้าหมายซึ่งมีทั้งคนไทยและชาวเขา รวม 14,089 ครอบครัว คิดเป็นจำนวนประชากร 72,455 คน

ลักษณะการดำเนินงาน

การดำเนินงานของโครงการหลวงสนองตามพระราชดำริที่ว่า “ช่วยชาวเขาให้ช่วยตนเองในการปลูกพืชที่มีประโยชน์ และมีมาตรฐานความเป็นอยู่ดีขึ้น” ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่มีส่วนช่วยให้โครงการหลวงสามารถพัฒนาการปลูกพืชชนิดต่าง ๆ ซึ่งเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่หนาวเย็นได้ก็คือ ความร่วมมืออย่างใกล้ชิดระหว่างอาจารย์ นักวิชาการต่าง ๆ และเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานภาคสนาม การปฏิบัติงานทดลองค้นคว้าในเรื่องใด ๆ มุ่งสนองความต้องการของตลาดเป็นสำคัญ และผลงานวิจัยเหล่านี้จะถูกถ่ายทอดไปสู่เจ้าหน้าที่สนาม รวมไปถึงเกษตรกรอย่างจับปล้น ทุกเดือน นักวิชาการและเจ้าหน้าที่สนามจะพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ร่วมวางแผนและแก้ไขปัญหาดัง ๆ ที่เกิดขึ้นด้วยกัน การดำเนินงานของมูลนิธิโครงการหลวงแบ่งเป็นลักษณะงานดังนี้

1. งานวิจัย
2. งานส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ
3. งานป้องกันและกำจัดศัตรูพืช
4. งานบริหารที่ดินและสภาพแวดล้อม
5. งานขนส่ง คัดบรรจุ แปรรูป และการตลาด
6. งานพัฒนาสังคม

คณะทำงานโครงการเสริมสร้างจิตสำนึกในการพัฒนาตนเอง (2541:3) รายงานว่า การพัฒนาอาชีพของชาวไทยภูเขาในโครงการหลวงได้ก้าวหน้าเป็นลำดับตั้งแต่ พ.ศ. 2512 ด้วยพระมหากรุณาธิคุณพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งเป็นโครงการส่วนพระองค์ จนบัดนี้เป็นที่ประจักษ์ว่าชาวไทยภูเขาได้เลิกการปลูกฝิ่นและทำไร่เลื่อนลอย หันมาประกอบอาชีพปลูกไม้เมืองหนาวกันอย่างเป็นลำดับเป็นขั้น ตั้งรกรากถิ่นฐานบ้านเรือนเป็นหลักแหล่ง มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นตลอดเวลา สมดังพระราชปณิธานที่ทรงมีพระราชประสงค์ให้ชาวไทยภูเขามีการอยู่ดีกินดี และสามารถรักษาป่าไม้ต้นน้ำลำธาร

ปัจจุบันนี้โครงการหลวงได้ประสบความสำเร็จในการสนองพระราชดำริในส่วน
สร้างการอยู่ดีกินดีพอสมควร แต่ในด้านการรักษาป่าไม้ ต้นน้ำลำธารยังคงมีปัญหา ดังนั้นในขั้นต่อไป
จำเป็นต้องให้การรณรงค์ให้ชาวไทยภูเขาสนับสนุนนโยบายรักษาป่าไม้ รักษาดินให้เป็น
ประโยชน์ต่อไปจึงจะสมบูรณ์ตามพระราชปณิธานที่กล่าวไว้ข้างต้น ด้วยเหตุนี้โครงการเสริมสร้าง
จิตสำนึกในการพึ่งพาตนเองจึงเริ่มขึ้นภายใต้การสนับสนุนของมูลนิธิโครงการหลวงร่วมกับ
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยคณะทำงานวิจัยและพัฒนาโครงการเสริมสร้างจิตสำนึกในการพึ่ง
พาตนเองของเกษตรกรชาวไทยภูเขาในพื้นที่โครงการหลวง ดำเนินโครงการตั้งแต่ พ.ศ. 2538-2541
มีวัตถุประสงค์ให้เกษตรกรรู้จักรักษาและหวงแหนทรัพยากรป่าไม้ ฝืนแผ่นดินที่พำนักอาศัยและการ
อาชีพที่มูลนิธิโครงการหลวงให้การสนับสนุน โดยมีเป้าหมายเพื่อความกินดีอยู่ดีและสภาพความเป็น
อยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งต้องทำการพัฒนาหลาย ๆ ด้านประกอบกัน ได้แก่

1. ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและป่าไม้ โดยสนับสนุนให้เกษตรกรบนที่สูงฟื้นฟู
รักษาป่าไม้ ต้นน้ำ และที่ทำกิน โดยตระหนักถึงพิษภัยของสารพิษต่อสิ่งแวดล้อม
2. ด้านการพัฒนาอาชีพ โดยให้เกษตรกรบนที่สูงทำตามคำแนะนำของมูลนิธิโครง
การหลวงเพื่อให้เกษตรกรรู้จักช่วยเหลือตนเองเพื่อการอยู่ดีกินดี
3. ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยส่งเสริมให้เกษตรกรบนที่สูงมีสุขภาพอนามัยที่ดี
สามารถสร้างสิ่งแวดล้อมที่ถูกละเลยขณะตลอดจนการป้องกันยาเสพติด และโรคเอดส์
4. ด้านสิ่งสาธารณประโยชน์ โดยสนับสนุนให้เกษตรกรบนพื้นที่โครงการหลวง
ร่วมกันบำรุงรักษาสิ่งก่อสร้างที่ทางราชการสร้างไว้ให้ เช่น ถนน อ่างเก็บน้ำ ตลอดจนสิ่งสาธารณ
ประโยชน์อื่น ๆ ในชุมชน

4.2 โครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน (Thai - German Highland Development Project : TG - HDP)

พจนม (2542:14) อ้างว่า เป็นโครงการพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน ดำเนินการ
พัฒนาในด้านต่าง ๆ พร้อมกันไป คือ การพัฒนาอาชีพการเกษตร การพัฒนาสาธารณสุข ปักจัญพื้นฐาน
และการพัฒนาชุมชน โดยมีปรัชญาในการพัฒนาให้เกิดความต่อเนื่อง ให้ประชากรเป้าหมายได้เข้ามา
มีส่วนร่วมในการพัฒนาให้มากที่สุดเพื่อจะได้เรียนรู้รูปแบบของการพัฒนา และนำไปประยุกต์ในการ
ดำรงชีวิตด้วยตนเอง มีวัตถุประสงค์การพัฒนา 5 ประการ ได้แก่

1. เพื่อยกระดับการครองชีพของชาวเขาให้สูงขึ้น โดยส่งเสริมและปรับปรุงอาชีพ
การเกษตร ส่งเสริมให้มีการใช้ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพ ระวังยับยั้งการทำไร่เลื่อนลอย ตลอดจนส่งเสริม
แนะนำพืชเศรษฐกิจให้ชาวเขาปลูกเพื่อเป็นรายได้และลดปริมาณการปลูกพืชเสพติด

2. เพื่อให้มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ อันได้แก่ ป่าไม้ ดิน และแหล่งน้ำ รวมทั้งการใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์และมีประสิทธิภาพ
3. เพื่อให้มีการจัดบริการทางสังคมทางการศึกษา และการสาธารณสุข รวมทั้งปรับปรุงปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็น เพื่อให้ประชากรในพื้นที่ที่มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น
4. เพื่อส่งเสริมความมั่นคงของชาติ โดยมีมาตรการการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานเพื่อให้ประชากรอาศัยอยู่เป็นที่ ไม่เคลื่อนย้าย ซึ่งสะดวกต่อการพัฒนาและรักษาความมั่นคงของชาติ
5. เพื่อปลูกฝังให้ชาวเขารู้สึกถึงความเป็นไทย

ลักษณะการดำเนินงานที่สำคัญของโครงการนี้ คือ เน้นการจัดการโครงการด้วยวิชาการสมัยใหม่ให้ความสำคัญกับการกำหนดแผนหลัก และแผนปฏิบัติงานของโครงการสูงมาก การดำเนินงานต้องเป็นไปตามที่กำหนดไว้ในแผน ผลงานที่เด่นมากของโครงการคือ การสำรวจและวางแผนการใช้ที่ดิน การพัฒนาชุมชนและการวางระบบการพัฒนาการเกษตรแบบอนุรักษ์ดินและน้ำ หน่วยงานที่ร่วมรับผิดชอบปฏิบัติงานในโครงการที่สำคัญได้แก่ หน่วยงานในพื้นที่ของกรมป่าไม้ กรมประมง กรมส่งเสริมการเกษตร กรมวิชาการเกษตร กรมปศุสัตว์ กรมการศึกษานอกโรงเรียน สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ สำนักปลัดกระทรวงสาธารณสุข กรมพัฒนาชุมชน สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย กรมการปกครอง และกรมพัฒนาที่ดิน เป็นต้น

4.3 โครงการพัฒนาที่สูงไทย-นอร์เว (Thai-Norwegian Church Aid Highland Development Project : TN - HDP)

โครงการนี้เป็นโครงการพัฒนาแบบผสมผสานที่ค่อนข้างสมบูรณ์แบบอีกโครงการหนึ่ง เพราะกิจกรรมของโครงการประกอบด้วย การพัฒนาด้านการเกษตร การตลาด การศึกษา การสาธารณสุข และปัจจัยบริการขั้นพื้นฐาน โดยเน้นที่เกษตรกรชาวเขาและสภาวะแวดล้อมท้องถิ่นของชาวเขาเอง เป้าหมายรวมของโครงการคือ การเพิ่มปริมาณอาหารให้ชาวเขาในพื้นที่ที่มีอาหารบริโภคไม่เพียงพอ ลดบทบาทของฝิ่นในฐานะพืชเสพติดที่ทำรายได้ และช่วยให้ชาวเขาอยู่ร่วมในสังคมไทยได้ตามสภาวะแวดล้อมทางสังคมเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่มั่นคงถาวรสืบไป โดยมีวัตถุประสงค์ในการพัฒนา 5 ประการ ได้แก่

1. เพื่อเพิ่มปริมาณอาหารที่บริโภคให้เพียงพอ และปรับปรุงการเกษตรเพื่อการยังชีพ โดยเน้นในเรื่องการปลูกข้าวบนที่สูง ให้ผสมผสานไปกับมาตรการในเรื่องการอนุรักษ์ดินและป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน

2. เพื่อช่วยเหลือให้เกษตรกรชาวเขาได้ปลูกพืชเศรษฐกิจและพืชอาหารทดแทนฝิ่น
3. เพื่อช่วยเหลือให้ประชากรชาวเขาในพื้นที่โครงการฯ ได้ใช้บริการของรัฐที่มีอยู่ให้มากที่สุด โดยการปรับปรุงในเรื่องสาธารณูปโภคและบริการต่าง ๆ จนถึงระดับที่ต้องการทั้งนี้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของโครงการ
4. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนแนวความคิดริเริ่มในการพัฒนาตนเอง และการปรับปรุงสภาพเศรษฐกิจและสังคมในเขตพื้นที่โครงการฯ
5. เพื่อให้การสนับสนุนและอำนวยความสะดวกในด้านการศึกษาทั้งแบบนอกระบบและในระบบตลอดจนให้การฝึกอบรมแก่ชาวเขาอีกด้วย (พงษ์ศักดิ์และคณะ, 2531)

4.4 โครงการพัฒนาเขตพื้นที่สูงไทย-ออสเตรเลีย (Thai - Australian International High Land Development Project : TA : HDP)

จุดมุ่งหมายหลักของโครงการฯ คือ การปรับปรุงและพัฒนาสภาพการของอาชีพตลอดจนมาตรฐานความเป็นอยู่ของประชากรชาวเขา ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมโดยเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและฟื้นฟูสภาพสิ่งแวดล้อมที่เป็นองค์ประกอบ ในระยะเริ่มแรกการจัดทำโครงการจะมีกองสงเคราะห์ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย เป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินงาน และประสานโครงการเชื่อมโยงมาตลอด ตั้งแต่โครงการระยะแรกที่ได้รับการสนับสนุนจากธนาคารโลก มาจนถึงโครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากโครงการออสเตรเลีย นับเป็นหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบการดำเนินงานเพียงหน่วยงานเดียวที่มีส่วนเป็นอย่างมาก และการสะท้อนให้เห็นความสำเร็จของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่สูง (HASD) อย่างเด่นชัด งานที่โครงการได้ริเริ่มไว้ไม่ว่าจะเป็นในรูปของคำแนะนำหรือวิชาการและขั้นตอนในการปฏิบัติงาน ไม่เพียงแต่เป็นที่ยอมรับทั่วไปในเกษตรกรชาวเขาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่แต่ได้ถูกนำมาเป็นรูปแบบของการปฏิบัติงานปกติของกองสงเคราะห์ชาวเขา และกำหนดไว้ในนโยบายของการปฏิบัติงานของทางรัฐบาลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานพัฒนาที่สูงของประเทศไทย

วัตถุประสงค์หลักของโครงการคือ เพื่อพัฒนาและปรับปรุงสภาพแวดล้อม ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของชาวเขาในภาคเหนือของประเทศไทย

องค์ประกอบในการยกระดับความเป็นอยู่ของชาวเขา ได้แก่

1. การพัฒนาระบบเกษตรถาวร
2. เพื่อผลิตผลทางการเกษตรเพื่อบริโภคและนำไปจำหน่าย
3. ปรับปรุงสภาพสังคมทั่วไปของชาวเขาให้ดีขึ้น
4. เพิ่มสมรรถนะการทำงานของเจ้าหน้าที่กองสงเคราะห์ชาวเขา

5. สนับสนุนให้หน่วยงานอื่น ๆ ของรัฐเข้ามาร่วมในการพัฒนาชาวเขา
กิจกรรมการพัฒนาด้านต่าง ๆ ของโครงการฯ

1. การพัฒนาด้านการเกษตรกรรม

เป็นส่วนประกอบอันสำคัญอันดับแรก เพื่อปรับปรุงมาตรฐานการดำรงชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวเขา ส่งเสริมการผลิตอาหารให้เพียงพอแก่การยังชีพ และการผลิตพืชเงินสดเพื่อเพิ่มรายได้ให้พอเพียงกับการดำรงชีพตามสภาวะและความต้องการขั้นพื้นฐาน

2. การพัฒนาสังคม

เป็นส่วนประกอบที่สำคัญมากอีกส่วนหนึ่งของการปรับปรุงมาตรฐานการครองชีพของชุมชนชาวเขา โดยการพัฒนาการศึกษาและสุขภาพอนามัยของชาวเขา การปรับปรุงทางลำลอง และการสนับสนุนทางด้านสาธารณสุขประเภทอื่น ๆ ที่สำคัญต่อสภาพชีวิตความเป็นอยู่และยังเป็นรากฐานสำคัญต่อโครงสร้างในด้านอื่น ๆ อีกด้วย

3. การฝึกอบรม

การถ่ายทอดเทคโนโลยีเป็นส่วนสำคัญท้ายสุดในจุดประสงค์หลักของโครงการนี้ ซึ่งได้จัดให้มีการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ประจำเขต ประจำจังหวัด และเจ้าหน้าที่ภาคสนามของกองสงเคราะห์ชาวเขาอย่างเข้มข้น โดยเน้นในเรื่องการถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีเหล่านี้ให้แก่ชาวเขาในพื้นที่ ซึ่งมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐ

4. การจัดการ

การผสมผสานขั้นตอนการดำเนินงานของโครงการให้เข้าอยู่ในกิจกรรมปกติของกองสงเคราะห์ชาวเขา จะเป็นกุญแจสำคัญที่ทำให้กิจกรรมของโครงการนี้สามารถดำเนินต่อไปในพื้นที่ การดำเนินงานในโครงการเน้นหนักในเรื่องการเผยแพร่คำแนะนำและวิธีการที่เหมาะสมเพื่อพัฒนาเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ รวมทั้งคณะที่ปรึกษาและนักวิชาการจะปฏิบัติงานร่วมกับเจ้าหน้าที่ภาคสนามอย่างใกล้ชิด เพื่อคอยให้คำแนะนำและให้ข้อมูลช่วยเหลือชาวเขาให้เข้าใจวิธีการแผนใหม่ที่โครงการแนะนำให้ปฏิบัติ (กองสงเคราะห์ชาวเขา, 2534)

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วุฒิพงษ์ (2536:25) ได้ทำการศึกษาถึงโครงสร้างของปัญหาสุขภาพติดบนที่สูงว่าเป็นโครงสร้างที่ซับซ้อนทั้งในด้านคนที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูง ตัวยาสเสพติดและปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง โดยสามารถจำแนกโครงสร้างออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

1. ปัญหาด้านตัวยาสเสพติด (Supply Side)

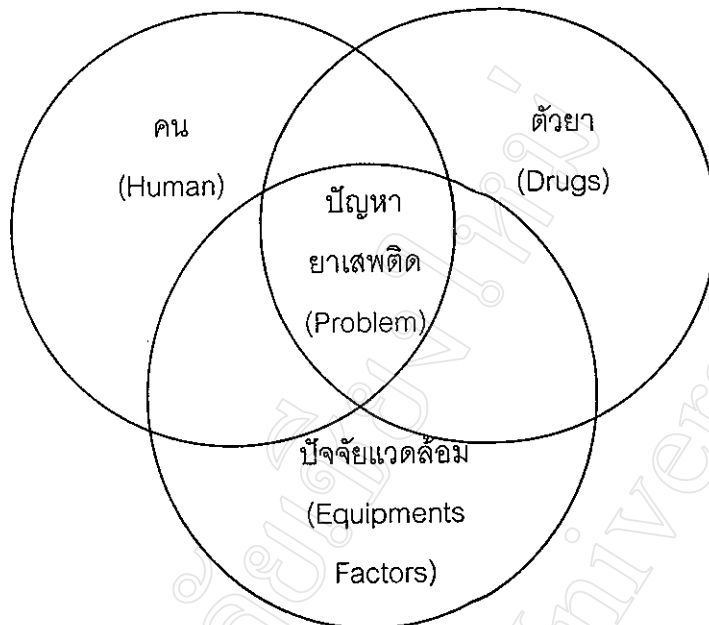
1.1 ปัญหาด้านการปลูกพืชเสพติด

- 1.2 ปัญหาด้านการผลิตและการค้ายาเสพติด
- 1.3 ปัญหาด้านการแปรรูปยาเสพติด
- 1.4 ปัญหาด้านการลำเลียงยาเสพติดจากภายนอกประเทศ
2. ปัญหาด้านการใช้หรือเสพยาเสพติด (Demand Side)
 - 2.1 การเสพที่เกี่ยวข้องกับประเพณีและวัฒนธรรม
 - 2.2 การเสพที่ไม่เกี่ยวข้องกับประเพณีและวัฒนธรรม

ปัญหาดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องและมีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบและเป็นเชิงพลวัต ดังนั้นการควบคุมปัญหาเสพติดบนที่สูงต้องทำการควบคุมทุก ๆ ลักษณะ ทุก ๆ ด้าน โดยเริ่มให้การพัฒนาทรัพยากรคนให้อยู่บนพื้นฐานของความพอดีและสัมพันธ์กันอย่างเหมาะสมกับระบบนิเวศน์โดยแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน ร่วมกับการปลูกจิตสำนึกของกลุ่มประชากรและชุมชนให้ตระหนักในความสำคัญของปัญหาเสพติดในลักษณะส่วนหนึ่งที่เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตและกำหนดมาตรการป้องกันปัญหาอย่างเป็นระบบและสัมพันธ์กัน

ณรงค์ (อ้างใน พิพัฒน์,2534:7) ได้ศึกษาทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับมาตรการแก้ไขปัญหาเสพติดว่ามี 3 ทฤษฎี

1. ทฤษฎี 2 เส้นคู่ขนาน เป็นการพิจารณาปัญหาเสพติดในแง่ซื้อขายยาเสพติดซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ 2 ด้าน ควบคู่กันไปคือ ด้านอุปสงค์หรือความต้องการซื้อขายยาเสพติด (Demand) กับอุปทานหรือความต้องการขายยาเสพติดในท้องตลาด (Supply) ดังนั้น การแก้ไขปัญหายาเสพติดนั้น จะต้องกระทำควบคู่กันไปในทั้งด้านการลดอุปทานหรือปริมาณยาเสพติดในท้องตลาด(Supply Reduction) และลดอุปสงค์หรือความต้องการยาเสพติด(Demand Reduction)
 2. ทฤษฎี 3 ห่วงปัจจัย เป็นการพิจารณาองค์ประกอบของยาเสพติด ซึ่งเกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบด้วยกัน 3 ด้าน ได้แก่ คน ยา และสิ่งแวดล้อม ดังนี้
 - 2.1 คน ได้แก่ บุคลิกภาพของคนก่อนติดยา อิทธิพลด้านพันธุกรรม อาการของอารมณ์และจิตใจ ฯลฯ ที่ผลักดันทำให้เกิดการใช้อยาเสพติด
 - 2.2 ยา ได้แก่ อิทธิพลของเภสัชในการพึ่งยา
 - 2.3 ปัจจัยแวดล้อม ได้แก่ อิทธิพลของปัจจัยสังคมวิทยา วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ อิทธิพลของกลุ่ม รวมทั้งปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางสังคมและจิตใจ
- ปฏิสัมพันธ์ระหว่างคน ตัวคน และสภาพแวดล้อม ที่ทำให้เกิดปัญหาเสพติดอาจแสดงโดยภาพประกอบดังนี้



องค์ประกอบของปัญหาเสพติดในทฤษฎี 3 ห่วงปัจจัย

3. ทฤษฎี Balloon Effect เป็นการพิจารณาถึงปัญหาเสพติดที่มีความถี่สูงเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาทั้งด้าน คน ตัวยา และสิ่งแวดลอม เมื่อมีการแก้ปัญหาในพื้นที่หนึ่งปัญหาก็มักจะเกิดในอีกพื้นที่หนึ่ง หรือขณะเดียวกันเมื่อมีการแก้ไขปัญหายาเสพติดของตัวยาหนึ่งมักมีการเบี่ยงเบนหรือการหาสิ่งทดแทนไปหาตัวยาคือชนิดหนึ่ง

สรุปทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับมาตรการแก้ไขปัญหายาเสพติดจะมีจุดอ่อน จุดแข็งต่างกัน ไม่สามารถจะอธิบายปัญหาเสพติดแบบกว้าง ๆ แต่ขาดรายละเอียดในขณะที่ทฤษฎี Balloon Effect สามารถจะนำมาอธิบายปรากฏการณ์เฉพาะกรณีและการประเมินผลการดำเนินงาน และผลตามจากการดำเนินการในระยะสั้นและระยะยาว

เฮเลน โนลิส (อ้างในพิพัตน์, 2538:9) มีแนวคิดเกี่ยวกับการมองปัญหาเสพติดไว้ 4 แบบ ดังนี้

1. รูปแบบศีลธรรมและกฎหมาย (The Legal-Moral Model) แนวความคิดนี้มองปัญหาเสพติดโดยให้ความสำคัญกับตัวยา วิธีการที่จะป้องกันยาเสพติดออกไปจากตัวคนต้องใช้วิธีออกกฎหมายควบคุมเกี่ยวกับพืชเสพติด การควบคุมการจำหน่ายยา การออกคำเตือนเกี่ยวกับอันตรายของยาเสพติด

2. รูปแบบสุขภาพอนามัย (The Public Health Model) แนวความคิดนี้มองปัญหาเสพติดว่าเป็นเรื่องของสุขภาพอนามัยหรือโรคภัยไข้เจ็บ ไม่แยกขาออกเป็นลูกกฎหมายหรือผิด

กฎหมาย ดังนั้นการทำให้สังคมลดควรรยอมรับสิ่งเสพติดให้ลดน้อยลงก็จะเป็นทางหนึ่งที่จะลดปัญหาการใช้ยาเสพติด

3. รูปแบบจิตวิทยาและสังคม (The Psycho-Social Model) แนวความคิดนี้ถือว่าคนเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดใน 3 องค์ประกอบ คือ คน ยา และสิ่งแวดล้อม และยังถือว่าการให้ยาและผู้ใช้ยาเป็นเรื่องซับซ้อนและควรให้ความสนใจกับเหตุผลและความจำเป็นของบุคคลนั้นที่ต้องใช้ยา

4. รูปแบบสังคมและวัฒนธรรม (The Socio-Cultural Model) แนวความคิดของรูปแบบนี้เห็นว่าสิ่งแวดล้อมทางสังคมมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมาก ดังนั้นแทนที่จะแนะนำบุคคลให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมหรือสภาวะทางสังคม วิธีนี้เห็นว่าบางสิ่งบางอย่างของสังคมควรจะได้รับการปรับปรุงให้เหมาะสมกับบุคคล

สรุปแนวคิดของเฮเลนเกี่ยวกับการมองหายาเสพติดนั้น เป็นการมองทั้งเรื่องกฎหมาย ศิลธรรม เรื่องสาธารณสุข สุขภาพอนามัย เรื่องทางจิตวิทยารวมทั้งเรื่องทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการแก้ปัญหายาเสพติดต้องทำให้ครบองค์ประกอบสำคัญ ซึ่งองค์ประกอบก็มีหลายองค์ประกอบที่กล่าวมา

ไพบุลย์ (2525) กล่าวว่า ในแง่ทฤษฎีการพัฒนาชนบทที่มีประสิทธิภาพควรมุ่งศึกษาถึงความคิดเห็นของประชาชนในท้องถิ่นในแง่กิจกรรมและเป้าหมายขั้นพื้นฐาน ถ้าการพัฒนาสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน กระบวนการพัฒนาจะทำได้ดีกว่าและมีประสิทธิภาพมากกว่า ดังนั้น “วิธีการอิงประชาชนเป็นหลัก” (People oriented approach) ดูเหมือนจะเป็นวิธีการที่เหมาะสมที่สุดในการพัฒนาการเกษตรและชนบท

สำเร็จ (2538) ได้ทำการวิจัยและมีความเห็นว่า รัฐบาลได้เล็งเห็นถึงปัญหาและความสำคัญในการแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชนพื้นที่สูง โดยคณะรัฐมนตรีได้ลงมติเมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2532 โดยการกำหนดนโยบายความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวกับชาวเขาและปลูกพืชเสพติด โดยมีการให้แก้ไขปัญหาระดับการเมือง การปกครอง การพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคม ด้านการควบคุมการปลูกพืชเสพติดและการเสพพืชเสพติด ด้านการอนุรักษ์ การใช้และการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งเสพติดโดยมอบหมายให้สภาความมั่นคงแห่งชาติดำเนินการประสานงานกับส่วนราชการ ในส่วนองค์กรระดับชาติได้แก่ คณะกรรมการอำนวยการแก้ไขความมั่นคงของชาติเกี่ยวกับชาวเขาและการปลูกพืชเสพติด (อชส.) องค์กรระดับกระทรวงองค์กรระดับภาค ได้แก่ คณะกรรมการศูนย์อำนวยการประสานงานแก้ไขปัญหายาชาวเขาและการกำจัดกาปลูกพืชเสพติดกองทัพภาคที่ 3 (ศอ.ชข.ทภ 3) องค์กรระดับจังหวัดได้แก่คณะกรรมการชาวเขาจังหวัดและองค์กรระดับอำเภอ ได้แก่ คณะกรรมการชาวเขาอำเภอ

ศูนย์ป้องกันและปราบปรามยาเสพติดประจำภาคเหนือ (2536:3) รายงานว่าในปี พ.ศ. 2535 ทางศูนย์ฯ ได้ร่วมกับโครงการหลวงทำการสำรวจแนวโน้มการใช้ยาเสพติดในชุมชนชาวเขาพบว่าพื้นที่ที่มีการระบาดของยาเสพติดอย่างหนักได้แก่ พื้นที่โครงการหลวงแม่แฮ อ.แม่แจ่ม โครงการหลวงห้วยลึก อ.เชียงดาว และทาง ปปส. ประจำภาคเหนือได้ร่วมกับจังหวัดเชียงใหม่ได้ดำเนินการป้องกันปัญหาในการแพร่ระบาดในพื้นที่โครงการหลวงและพื้นที่ใกล้เคียง เช่น อ.แม่ริม อ.แม่แจ่ม และ อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่

พิพัฒน์ (2538:10) ผลของงานวิจัยพบว่าการที่มีช่องว่างเพราะการเจริญเติบโตของบ้านเมืองจะเกิดมีการเอารัดเอาเปรียบทั้งด้านทางเศรษฐกิจและสังคม ขาดการกระจายความเจริญและอำนาจอย่างทั่วถึงทำให้ส่วนหนึ่งของผู้คน ขาดเสถียรภาพในการเลือกใช้ชีวิต มุ่งแสวงหาผลประโยชน์จากช่องว่างดังกล่าวอย่างไม่ลืมหูลืมตา ไม่คำนึงถึงความชอบธรรมและผลกระทบที่ทำความเสียหายมาสู่เพื่อนมนุษย์กับกลุ่มคนอีกกลุ่มหนึ่งที่ไม่มีแม้แต่โอกาสที่จะได้ใช้ชีวิตอย่างมีเสถียรภาพเพราะถูกเอารัดเอาเปรียบ และส่วนหนึ่งของกลุ่มคนทั้งสองประเภทดังกล่าวจะเข้ามาเกี่ยวกับปัญหาเสพติดในหลายลักษณะ มีทั้งผู้ผลิต ผู้ค้า ผู้อยู่เบื้องหลัง ผู้ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ผลิต ผู้ค้าเมื่อถูกจับกุมและผู้เสพหรือผู้ใช้ยา ซึ่งกลุ่มสุดท้ายนี้ส่วนใหญ่จะอยู่ในพวกถูกเอารัดเอาเปรียบทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมจนต้องหันไปพึ่งยาเสพติด

สุนันท์ (อ้างในพิพัฒน์ ,2535:21) ได้แสดงทรรศนะต่อแนวทางการแก้ไขปัญหาเสพติดของชาวเขาในทศวรรษหน้าควรตั้งอยู่บนพื้นฐาน 2 ด้านควบคู่กัน คือ ความพร้อมของขบวนการชุมชน การให้องค์กรชุมชนรู้จักคิดและสร้างจิตสำนึกของชาวเขา และนโยบายที่แน่นอนและชัดเจนของรัฐที่กำหนดให้

จรรยา (2539) ได้ให้ข้อสรุปว่าผู้นำชุมชนไม่ว่าจะเป็นผู้นำทางการหรือผู้นำตามธรรมชาติ มีความรู้ ประสบการณ์ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด โดยเฉพาะผู้ใหญ่บ้านมีลักษณะเป็นทั้งผู้นำทางการ ผู้นำตามธรรมชาติ มีความเข้าใจต่อบทบาทหน้าที่ ศักยภาพและข้อจำกัดด้านการปราบปรามยาเสพติดของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน นอกจากนี้ผู้นำความเชื่อ อาวุโสก็มีส่วนในการสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ อย่างสอดคล้องในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด การมีส่วนร่วมของประชาชน การกระจายอำนาจของส่วนราชการ การจัดช่องทาง การติดต่อสื่อสารประสานงานกันอย่างต่อเนื่องและปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องล้วนส่งผลต่อความมีประสิทธิภาพของมาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดโดยองค์กรชุมชน โดยเฉพาะองค์กรที่ห่างไกลการคมนาคม

ฝ่ายพัฒนาสาธารณสุขโครงการหลวง (2533) กล่าวถึงสาเหตุการแพร่ระบาดของยาเสพติดในชุมชนชาวเขา ได้แก่

1. ตามประเพณีดั้งเดิมที่มีการปลูกฝิ่นเป็นพืชเศรษฐกิจและขายกลางบ้าน
2. ชาวเขาบางพื้นที่มีเศรษฐกิจดี ทำให้ตกเป็นเป้าหมายของกลุ่มผู้ค้ายาเสพติด
3. ชาวเขาบางเผ่ามีความไวในการรับและพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ มีการติดต่อสื่อสารกับคนในพื้นที่ราบมาก แต่ก็ยังไม่มีความเท่าทันในการเลือกรับสิ่งต่างๆ เช่น การให้ความสำคัญกับวัตถุมากกว่าการพัฒนาความเป็นอยู่
4. ชาวเขาที่อาศัยในถิ่นทุรกันดารห่างไกลการคมนาคมเข้าไม่ถึงการบริการทางสาธารณสุข ทำให้ต้องพึ่งฝิ่นและเฮโรอีนเพื่อแก้ไขอาการเจ็บป่วย
5. ความซับซ้อนทางโครงสร้างการปกครองและวัฒนธรรมทำให้ก่อให้เกิดความขัดแย้งในสังคมยากต่อการควบคุม ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความตึงเครียดในด้านจิตใจ ทำให้ผู้ที่ปรับตัวไม่ได้ต้องหันไปพึ่งยาเสพติด
6. การที่พ่อค้ายามีอิทธิพลในชุมชน ถ้ากรรมการหมู่บ้านอ่อนแอจะทำให้การแพร่ระบาดเร็วยิ่งขึ้น รวมทั้งมีการจ้างงานทางการเกษตรโดยใช้ยาเสพติดเพื่อแก้ปัญหาการขาดคนงานของนายทุน
7. ฝิ่นในบางพื้นที่เริ่มพบว่ามีกรหาขายมากขึ้น ทำให้ต้องพึ่งยาเสพติดประเภทอื่นๆ เช่น เฮโรอีน

การที่คนรุ่นใหม่ติดยาเสพติดเป็นเรื่องที่น่าห่วงมาก เพราะโอกาสในการเลิกได้น้อยมาก คนกลุ่มนี้จะต้องกลายเป็นภาระสำคัญของชาติ เพราะเป็นผู้สร้างปัญหาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ รวมทั้งความมั่นคงภายในประเทศ

โครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่น (2533) ได้สรุปผลการดำเนินงานว่า ในพื้นที่ของโครงการได้ควบคุมพื้นที่ 6 แหล่งผลิต (Highland Unit) ได้แก่ ฝรุ สามหมื่น แม่ตะ ดอยนาง แม่ยะ และ ม่อนอังเกตุ ยังมีการลักลอบปลูกฝิ่น การจ้างแรงงานโดยใช้ฝิ่นจึงเกิดขึ้นและเป็นผลทำให้จำนวนผู้เสพยาสูง สำหรับการแก้ไขปัญหายาเสพติดนั้นโครงการฯ ได้ดำเนินกิจกรรมตามแผนดังนี้ คือ

1. กระตุ้นให้ชาวบ้านและกรรมการหมู่บ้านได้เห็นและตระหนักถึงความสำคัญของผู้ติดยาว่าเป็นปัญหาสำคัญของสังคม ทุกคนต้องร่วมกันแก้ไข
2. สนับสนุนให้สังคมมีส่วนร่วมแก้ไข เช่น ชักจูงผู้ติดยาไปบำบัด
3. จัดให้มีข้อตกลงร่วมกันระหว่างคณะกรรมการหมู่บ้านและผู้ติดยาเสพติด เพื่อควบคุมดูแลหลังบำบัด
4. จัดให้ผู้ติดยาเสพติดเข้าบำบัด ณ. สถานบำบัด

จากผลการดำเนินงานของโครงการ ทำให้ชุมชนเริ่มตระหนักว่าการร่วมมือกับโครงการฯ จะเป็นผลที่ดีกว่าและเริ่มมีความสำนึกในความเป็นไทย กลัวการผิดกฎหมาย และเริ่มปลูกพืชเศรษฐกิจทดแทน ทำให้ชาวเขามีรายได้ที่จะทดแทนการปลูกฝิ่น

พงษ์ศักดิ์ และคณะ (2531) ได้ระบุว่า การปลูกฝิ่นเป็นการทำไร่เลื่อนลอยชนิดหนึ่ง และมีมากกว่าการทำไร่เลื่อนลอยชนิดอื่น และบนพื้นที่สูงทางภาคเหนือของประเทศไทยนับว่าเป็นแหล่งที่มีความเหมาะสมในด้านภูมิอากาศต่อการปลูกฝิ่น แม้จะผิดกฎหมายแต่ชาวเขายังลักลอบปลูกเพราะผลผลิตมีราคาสูงทำให้เกิดปัญหาที่พอจะสรุปไว้ได้ 3 ด้าน ก็คือ

1. ด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากชาวเขาได้ทำการปลูกฝิ่นมาเป็นเวลานานจนมีความชำนาญทั้งลักษณะทางกายภาพ พื้นที่ก็อำนวย และมีแรงงานพร้อมหรือเพียงพอจะปลูกฝิ่นในขณะที่การปลูกพืชอื่นมีประสิทธิภาพต่ำ ทำให้เกิดการขาดแคลนเงินสดที่จะใช้ซื้อของบริโภคหรือของใช้อื่น ๆ ชาวเขาจึงหันมาปลูกฝิ่น เพื่อสนองความต้องการดังกล่าว ทั้งยังได้เปรียบทางด้านราคาและการตลาดเมื่อเปรียบเทียบกับราคาผลผลิตกับพืชอื่น ๆ

2. ปัญหาทางด้านสังคม สังคมชาวเขาเป็นสังคมแบบดั้งเดิม การบริโภคอาหารไม่ถูกสุขลักษณะทำให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บ โดยเฉพาะโรคระบบทางเดินอาหาร ฝิ่นเป็นสิ่งเดียวที่รู้ว่าเป็นยารักษาโรคจำเป็นต้องใช้ในการดำรงชีวิต นอกจากนี้ยังใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ ชาวเขาจึงยังรู้สึกถึงความจำเป็นต้องใช้ฝิ่นและปลูกฝิ่นเพื่อสนองต่อการดำรงชีวิตแบบเดิม

3. ปัญหาด้านการเมือง การต่อสู้ทางการเมืองของชนกลุ่มน้อยทางภาคเหนือและบริเวณใกล้เคียง ผูกพันกับฝิ่นในระดับสูงเนื่องจากฝิ่นเป็นแหล่งที่มาของรายได้สามารถขายเป็นเงินสด เพื่อซื้ออาวุธหรือจัดตั้งกองกำลัง บางครั้งเพื่อการแลกอาวุธโดยตรง เมื่อการต่อสู้ทางการเมืองในลักษณะนี้ยังอยู่ก็ย่อมเป็นสาเหตุหนึ่งที่ผลักดันให้ชาวเขาส่วนหนึ่งต้องปลูกฝิ่นต่อไป